

PB-PP
BELGIE(N)-BELGIQUE

Sint-Guthago Tijdingen

Mededelingenblad van de

Geschiedkundige Kring van de Zwinstreek

Sint-Guthago

Nr. 565

P209467

maart 2025

Lidmaatschapsbijdrage België : 25 euro op rekening : IBAN BE82 8601 0615 5768;
BIC code: SPAABE22 (Centea). Lidmaatschapsbijdrage buitenland : 30 euro.

Uitgever : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke-Heist

Postkantoor van afgifte: 8300 Knokke-Heist 1

Het mededelingenblad hoort bij *Rond de poldertorens*, het ledenblad van Sint-Guthago,
en verschijnt maandelijks behalve in januari, juli en augustus.

**Geschiedkundige Kring Sint-Guthago
van de Zwinstreek
Lid van Heemkunde West-Vlaanderen vzw**

Maatschappelijke zetel : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109,
8300 Knokke-Heist

Correspondentieadres : Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist

Het Bestuur :

Erevoorzitters :

François baron van der Elst, Spegelsweg 2, 8340 Oostkerke

Voorzitter :

Caroline Terryn, Kasteelstraat 69, 8340 Moerkerke, tel 0495 12 45 29

caroline.terryn@telenet.be

Secretaris :

Fons Theerens*, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke, tel (050) 625309

fons.theerens@knokke-heist.eu

Penningmeesteres :

Nicole Vanden Weghe, Vissersstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

nicole.vanden.weghe@skynet.be

Hoofdredacteur Rond de Poldertorens :

Noël Geirnaert*, Hugo Verrieststraat 5, 8000 Brugge, tel. (050) 336940

famgeirnaert@skynet.be

Leden :

Etienne Decaluwé, Keuvelhoekstraat 54, 8300 Knokke, (050) 601023

etienne.decaluwe@gmail.com

Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist, tel 0487 907771

johan.deckers@skynet.be

Thomas Hoeberigs, Westkapelsesteenweg 71, 8380 Dudzele, tel 0474 597158

thomas.hoeberigs@knokke-heist.be

Jan Hutsebaut, Berg 59, 9950 Waarschoot; jan.hutsebaut@damme.be

Jan Kamoen*, Vissersstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

jankamoen@skynet.be

Jan Tilleman, Kleine Molenstraat 1A, 8380 Dudzele, tel 050 604135

jan.tilleman@telenet.be

* Zijn tevens lid van de redactieraad Rond de Poldertorens en St.-Guthago Tijdingen

Lezing: De Zwinhaven van Hoeke. Een Hanzeatische ankerplaats in het Brugse voorhavennetwerk?

Wanneer : zondag 30 maart 2025 om 10 u.

Waar : Hoofdbibliotheek Scharpoord, Maxim Willemspad 1, 8300 Knokke-Heist.

Reserveren : Uitbalie Scharpoord, 050/630.430

De middeleeuwse Zwinhaven van Hoeke beroerde sinds de 19de eeuw reeds menig historicus. De opgang van de havenplaats aan de linkeroever van het Zwin zou immers in verband gebracht kunnen worden met de aanwezigheid van Hanzeatische handelslui en zeelieden die hier in de tweede helft van de 13de eeuw een 'novam villam de Dam' zouden hebben opgericht. De haven was daarnaast onder andere ook bekend als plaats waar ijzer werd gesmeed, kolen werden gemeten, scheepsmateriaal werd aan land gebracht en waar vrachtschepen werden hersteld, en waar ze zelfs werden verkocht. Net als de andere voorhavens was Hoeke als havenplaats maar een kort leven beschoren, en het deemsterde samen met de Zwingeuil weg. Vandaag rest er echter een groot en rijk bodemarchief van deze belangrijke schakel in het havennetwerk.

Archeologisch en geologisch onderzoek dat sinds meer dan een decennium wordt gevoerd in de Zwinregio en zich de opgang en het verval van het Zwin en de maritieme toegang tot Brugge als onderzoeksvoorwerp stelt, heeft ook voor Hoeke heel wat nieuwe en relevante informatie aan het licht gebracht. In de lezing wordt dieper ingegaan op de vorming en de evolutie van de Zwingeuil, de bouw van de dijken, het ontstaan en de uitbouw van de havenzone en de daaraan gekoppelde economische bedrijvigheid, de handelsrelaties, en tot slot ook de Hanzeatische voetafdruk zoals

deze wordt weerspiegeld in de materiële cultuur op de site. De spreker Prof. Wim De Clercq is professor Historische Archeologie aan de Universiteit Gent. Hij richt zich door middel van interdisciplinair onderzoek vooral op de analyse en interpretatie van de landschappen, bewoning en materiële cultuur uit de eerste 1500 jaar van onze tijdrekening, in NW-Europa.

Na een carrière in de preventieve archeologie in Vlaanderen, gecombineerd met meer dan 10 jaar onderzoek in Turkije, werd hij vervolgens assistent aan de Vakgroep Archeologie van de UGent. In zijn doctoraat bestudeerde hij de inheems-Romeinse bewoning in NW-Europa, en in de civitas Menapiorum in het bijzonder. In 2011 richtte hij de Historical Archaeology Research Group op, waarin ondertussen 20 jonge onderzoekers doctoreerden over tal van onderwerpen die betrekking hebben op de Romeinse Tijd, de Middeleeuwen, of de Vroeg-Moderne tijd, vooral in Vlaanderen.

Een aanzienlijk aantal van deze onderzoekers werk(t)en in het project dat hem zelf sinds meer dan 10 jaar ook het nauwst aan het hart ligt, namelijk het project "Hoog Tij Laag Tij. Het laatmiddeleeuwse havensysteem van Brugge als een maritiem-cultureel landschap", kortweg het Zwinproject genoemd. In dit kader is hij ook de bezieler van het project "Verdwenen Zwinhavens", dat de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek naar de maritieme toegang van Brugge in de middeleeuwen naar het brede publiek wil vertalen. In hetzelfde kader situeert zich ook de lezing van deze ochtend, waarin de resultaten van de opgravingen in de Zwinhaven van Hoeke zullen worden voorgesteld.

Nu al inschrijven voor de uitstappen!?

Naar jaarlijkse gewoonte plannen we in mei, juni en september een uitstap met de kring:

25 mei om 14 u : Jan Hutsebaut in Damme (Uilenspiegelmuseum)

29 juni om 14 u : Caroline Terryn in Moerkerke (kasteel & MIK)

28 sep om 14 u : Wim De Clercq in Hoeke (opgraving)

Voor leden en hun gezin zijn deze gegidste rondleidingen helemaal gratis, maar ook niet-leden kunnen mee mits betaling van €10.

Voor iedereen is inschrijven verplicht, maar leden hebben uiteraard voorrang. Daarom kunnen de leden zich best nu al inschrijven; de promotie naar niet-leden start immers op de lezing van 23 maart 2025 en het aantal plaatsen is beperkt!

Inschrijven kan enkel via caroline.terryn@telenet.be

Verlag lezing: de oudste inwoner van Westkapelle

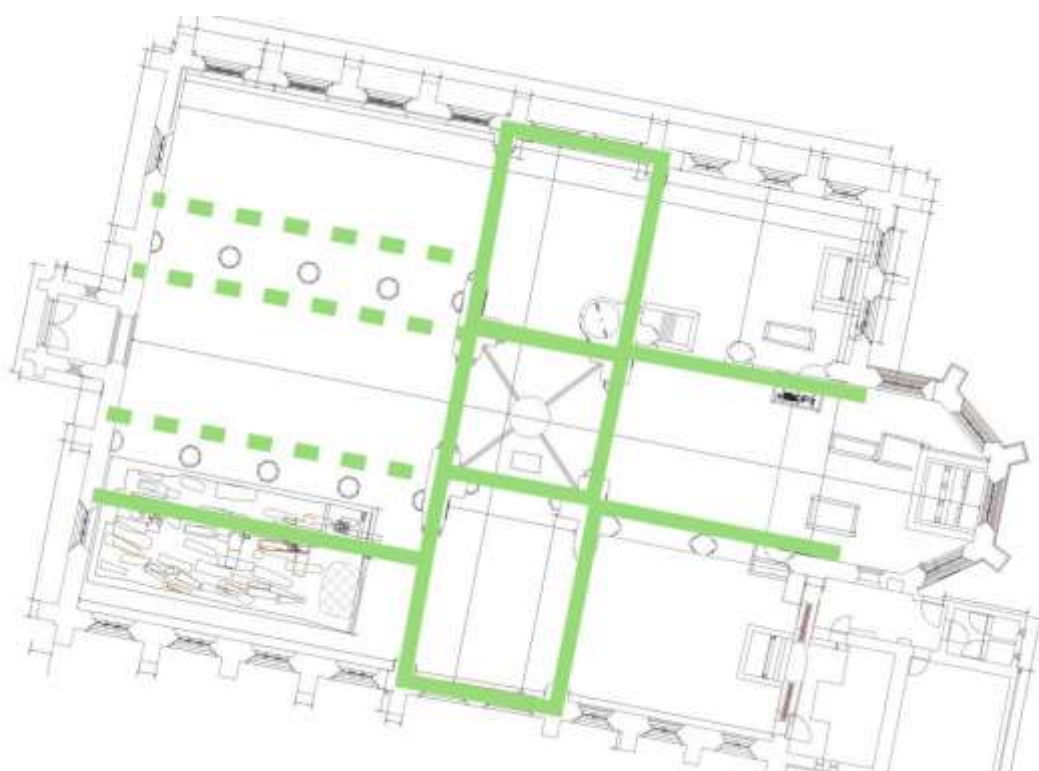
Maar liefst 100 mensen wilden op zondag 23 februari 2025 kennismaken met skelet 75, de oudste inwoner van Westkapelle. Alvorens diens geheimen prijs te geven, maakte Frederik Roelens van Raakvlak ons wegwijs in de wereld van de archeologie. Wist u dat archeoloog tegenwoordig een knelpuntberoep is? Dat komt omdat Europese regelgeving de bouwvergunning voor projecten van 3000 m² en in historische centra van 300 m² gekoppeld heeft aan een verplichting tot een voorafgaand archeologisch onderzoek. Net zoals 'de vervuiler betaalt', luidt hier de leuze: 'de vernier betaalt' en dus is het de bouwheer die opdraait voor de bijkomende kosten. Sommige bouwheren trachten daaraan te ontsnappen door net onder die drempels te blijven, maar de meerderheid laat een onderzoek uitvoeren en zo ontstond een booming business: die van de privé-archeologen. Afgezien van enkele cowboys die er zich snel van afmaken, voeren de meeste archeologen hun onderzoek naar behoren uit. Een andere fabel is dat zo'n onderzoek maandenlang aanslepen: gemiddeld klaren archeologen de klus op 11 dagen.

Ze beginnen niet meteen te delven, maar volgen een vast stramien. Alles begint met een bureaustudie: een literatuur- en bronnenonderzoek van de plek. Vervolgens gaat men over tot het niet destructief onderzoek. In een landelijke omgeving als Monnikerede kon Jan Trachet via georadarinstallatie nagaan waar er bebouwing in de ondergrond zat zonder te moeten opgraven want de radiogolven weerkaatsten anders op de stenen dan op aarde. In een volgende stap boort de archeoloog met een simpele handboor met een doorsnede van 6cm - te vergelijken met boren waarmee palen in de grond worden geplaatst - een staal waarmee de

bodemopbouw duidelijk wordt. Daarna komt er een proefsleuf: een reep van 70cm breed wordt dieper afgegraven. De eigenlijke opgraving beslaat doorgaans maar een fractie van de oppervlakte. Op het Beursplein in Brugge werden slechts 600m³ van de 10.000m³ opgegraven. Frederik Roelens toonde een video met een versneld opgraving te velde. Een bulldozer groef de ploeglaag van 0,5m af. Door het ploegen zijn de sporen verstoord en dus minder interessant. Toch kunnen metaaldetectoristen hierin nog kleine ijzeren voorwerpjes terugvinden. Laag per laag wordt de grond verder afgegraven en telkens wordt alles gefotografeerd. Dat is nodig want archeologen maken immers hun eigenstudiemateriaal kapot: je kan maar één keer een opgraving doen. Waar latere historici nog eens naar de geschreven bron kunnen gaan kijken, is een archeologische opgraving eenmalig. Er wordt gezocht naar paalgaten. Dat zijn sporen van een gat waarin een paal zat, hoe kan het ook anders. Het hout van de paal geeft een donkerder kleur nagelaten dan de grond ernaast. Door de paalgaten met elkaar in verband te brengen kan men een houtbouw reconstrueren. Vondsten als dierlijk en menselijk bot kunnen gedateerd worden om zo de lagen in de tijd weer te geven. Onder de watertafel zijn ook organische stoffen als textiel bewaard en de planken van een kuip die als de flanken van een waterput dienst deden.

Ook na de brand van de kerk van Westkapelle in 2013 ging aan de restauratie een archeologisch onderzoek vooraf: de bouw betrof weliswaar minder dan 3000m², maar gelukkig had Jan Bode van de kerkfabriek enkele jaren voor de brand de kerk als monument laten beschermen en zo was dat onderzoek te verantwoorden. Frederik Roelens van Raakvlak voerde dat samen met 4 archeologen en 3 studenten uit. Volgens de regels van de kunst begon hij met een bureaustudie. Westkapelle lag in het veengebied tussen de duinengordel en de dekzandrug Oudenburg-Aardenburg, maar

toen de zee de duinengordel in de vroege middeleeuwen doorbrak, ontstond er een waddengebied, een dynamisch landschap waarin zeegeulen constant afwisselden met slikken en schorren, zoals het Zwin en het Verdronken Land van Saafingen nu. Westkapelle komt het eerst voor in de geschreven bronnen als Waeskapelle. *Waes* verwijst naar een nat land, volgens Woordenboek der Nederlandse Taal staat *waes* voor 'modder, bagger, slijk, slik'. Toch trotseerden de eerste bewoners deze barre en gevaarlijke omstandigheden want er was zout om te winnen, schapen konden er grazen op de schorrenweiden en het veen in de ondergrond kon ontgonnen worden. Gedroogd tot turf was het een gewilde brandstof. In 1110 woonden er zoveel inwoners dat Oostkerke een hulpkapel met een priester vestigde in Waeskapelle. In 1236 werd het een zelfstandige parochie. Hoe de eerste kerk eruit zag is niet gekend: was het een gebouw in houten vakwerk of kwamen er veldstenen aan te pas? Daarover heeft de opgraving geen uitsluitsel gegeven.

Dieper graven was beperkt tot het westelijk deel van de zuidbeuk - nl. dat deel van de kerk dat gebruikt wordt als gemeen-

schapsplaats en waarin een sanitair blok werd voorzien - en die plekken waar de grafzerken boven de grond uitstaken waarin de nieuwe tegelvloer kwam. De skeletten in de dieper gelegen graven werden met rust gelaten. In het eerste nummer van 2021 van *Rond de poldertorens* beschreven Ronald Van Belle en Nico Dumalin enkele grafzerken uit de 16de en 18de eeuw. Ze wisten de skeletten aan de hand van veel archiefonderzoek tot leven te wekken. De grafzerk van Jacop Hoste uit 1504 is een typisch voorbeeld van halffabrikaat: de plaat in blauwe hardsteen werd in Doornik al voorzien van een tekening, behalve het omschrift voor de naam van de dode en de plaats van het hoofd, want die werden ter plaatse, naar het gelaat van de overlevende ingevuld.

De afbeelding was redelijk afgesleten maar Ronald Van Belle kon met behulp van schoensmeer op kalkeerpapier een wrijfplaat maken en zo kwam een typisch gotische tekening naar voren. Het windhondje aan zijn voeten staat volgens Frederik Roelens niet symbool voor trouw, zoals doorgaans wordt gedacht. De hond werd - net als bij de Moslims - als een onrein dier beschouwd en wie het vertrappelde, verdreef het kwade.

Van de graven zijn de muren bewaard en twee rijtjes bakstenen. Daarop rust de kist als ze wordt neergelaten want anders zou het touw waarmee men de kist in de grafkelder liet zakken niet opgehaald kunnen worden. De middeleeuwse moefen uit de graven werden gerecupereerd bij de restauratie van de kerk. In de kleigrond zijn nog sporen van de houten kisten gevonden en de skeletten zijn goed bewaard.

Er werden maar liefst 76 volledige skeletten blootgelegd onder de oude kerkvloer. Binnen het budget van Raakvlak is de botanalyse niet inbegrepen: de jaarlijkse inleg van de gemeentes aangesloten zijn bij Raakvlak, dient enkel voor de opgraving zelf. Zo kwam recent de kost van de analyse van 800 skeletten ontdekt in Oostkerke bovenop het abonnement van Raakvlak en dat was voor veel Dammenaars van het goede teveel. Burgemeester Lippens zag gelukkig geen graten in een extra budgetje en dus mochten alle 76 geraamtes naar de KU Leuven. Daar werden ze in elkaar gepuzzeld, opgemeten, onderzocht op gender, gebit nagekeken – velen hadden een slechte mondhygiëne - en onderzocht op pathologieën. Bleek dat er waren met een hernia en ook osteoporose kwam voor. De leeftijd tot 18 kan geschat worden uit de groei van de botten. Bij volwassenen is dat moeilijker; slijtage is uiteraard wel een teken van veroudering. De botten werden gedateerd d.m.v. de C14-methode. Chat-gpt leert dat koolstof zit in al wat leeft. Een deeltje van deze koolstof is een speciale soort,

radioactieve koolstof-14. Na de dood begint C14 langzaam te veranderen in stikstof-14 door een proces dat radioactief verval heet en dat gebeurt op een vast ritme: met een halveringstijd van ongeveer 5730 jaar. Wetenschappers meten de hoeveelheid koolstof-14 die nog in een oud voorwerp zit en vergelijken deze met de oorspronkelijke hoeveelheid. Zo kunnen ze berekenen hoe lang het geleden is dat het voorwerp is gestorven. Het labo-onderzoek, dat 5.000 euro kostte, nam ook stalen van stikstof en dat bracht de voeding aan het licht. De West-kapellenaars waren zeker geen vegetariërs. Ze aten dierlijke proteïnen en gek genoeg geen vis, maar wel vlees. Het waren dus eerder landbouwers dan vissers.

Voor één geraamte, skelet 75, werd nog extra 1.000 euro betaald voor een DNA-onderzoek. Dat was dan ook de 'oudste' Westkapellenaar. Hij werd begraven tussen 1030 en 1160 en het moet een plotse dood geweest zijn want in die periode, voor Westkapelle een parochie werd, werden volgens Frederik Roelens alle parochianen bij de hoofdkerk in Oostkerke begraven. Prof. Larmuseau kon na DNA-onderzoek van een stukje tand vertellen hoe de man eruit zag. Hij had bruine ogen, licht bruin haar en een getaande huid. Qua afkomst relateerde hij aan de grens tussen Vlaanderen en Nederland. Hij had dus geen Engels bloed zoals zijn tijdgenoot die in Koksijde is teruggevonden. Na het onderzoek mocht het skelet terug naar Knokke-Heist waar hij te bezichtigen was in de expo *De eerste inwoner van Westkapelle*. Nadien wordt hij herbegraven; niet in de kerk van Westkapelle, wel in gewijde grond in de centrale begraafplaats.

Verslaggeving Caroline Terryn

Expo: Meesterwerken van de zee, een focus op de HEY schilderijencollectie

Ontdek de tijdloze schoonheid van Knokke-Heist op onze schilderijenexpo! Stap in een wereld van kunst en geschiedenis waarbij de zee, de vissers en de badgasten als steracteurs worden gevierd en bejubeld.

Deze tentoonstelling belicht de rijke 140-jarige kunstgeschiedenis van Knokke en Heist vastgelegd in prachtige schilderijen. Elk kunstwerk vertelt een uniek verhaal over de zee, de moedige vissers en de vreugdevolle badgasten die al anderhalve eeuw deel uitmaken van het leven in onze prachtige badplaats.

Wanneer? 2 april 2025 - 1 juni 2025 van 10u tot 17u

Inkom = toegangsticket HEY (10 en 5 euro)

Elke zondag om 10 uur organiseren we een **gratis gidsbeurt** in de expo, exclusief toegangsticket.

Heist

Een muzikaal erfgoed: Poldergalm Dudzele viert bijna 150 jaar met nieuwe voorzitter

Dudzele heeft een rijke muzikale traditie, en dat is te danken aan de Koninklijke Muziekmaatschappij Poldergalm. Wist je dat deze harmonie al sinds 1876 bestaat? Het begon allemaal met onderpastoor Amaat Vyncke, beter bekend als “Ratte Vyncke”, die de fanfare oprichtte onder de naam De fanfarengilde der Xaverianen. Sindsdien heeft de vereniging een hele geschiedenis doorlopen, met naamsveranderingen, oorlogsjaren en een heropleving.

Van fanfare tot harmonie

In 1891 nam E.H. Alfons Mervillie het over en doopte het korps om tot Noordergalm. Een belangrijke mijlpaal volgde in 1911, toen de Dudzeelse bevolking klarinetten schonk, waardoor Noordergalm een harmonie werd. Twee jaar later besloot de gemeente zelfs om muziekstukken aan te kopen en werd de harmonie officieel een gemeentemuziek.

Maar toen brak de Eerste Wereldoorlog uit en muziek maken werd verboden door de bezetter. Toch hield dat de echte muzikliefhebbers niet tegen. In Dudzele speelden enkele muzikanten stiekem samen in een schuur – een prachtig bewijs van hun passie. Na de oorlog was Noordergalm een van de weinige korpsen die de bevrijdingsfeesten muzikaal konden opluisteren.

Oorlog, heropbouw en een koninklijke titel

De periode tussen de wereldoorlogen was een bloeitijd voor de harmonie, maar in 1939 stakte de werking opnieuw door de mobilisatie. In 1940 viel alles stil door de oorlog. Pas na vijf jaar oorlogsgeweld werd de harmonie opnieuw opgestart, en kreeg het de naam Poldergalm. In 1956 kwam daar nog een mooie erkenning

bij: de muziekmaatschappij kreeg de toelating om de titel Koninklijke Maatschappij te dragen.

Nieuwe voorzitter, frisse energie

Vandaag is Poldergalm springlevend en trekt de harmonie steeds meer jonge muzikanten aan. Recent werd Peter Warlop aangesteld als nieuwe voorzitter. Hij is al jaren actief in Dudzele en bekend van zijn lokale radio, waar hij muziek draait voor de jaarlijkse Meifoor en de eindejaarsperiode in Brugge. “Toen de vraag kwam om voorzitter te worden, heb ik niet lang getwijfeld,” vertelt hij enthousiast. “We hebben een gedreven bestuur en met Tom Bonny als dirigent zitten we goed. Ons concert in Daverlo was zelfs uitverkocht! En volgend jaar bestaan we 150 jaar, dus we hebben heel wat plannen.”

Save the date: concert met wijn en kaas

Eén van die plannen is een feestelijk concert op 24 mei in zaal De Polder in Dudzele, met niet alleen muziek maar ook een wijnproeverij en een kaas- en Breughelbuffet. Dat belooft een heerlijke avond te worden.

Laatste woorden. Afscheidsbrieven van geëxecuteerde verzetsmensen

Tijdens de Tweede Wereldoorlog stierven zo'n 1500 Belgen - of mensen met een andere nationaliteit die in België verbleven - na een executie, uitgevoerd door de Duitse bezetter. Ze werden per gerechtelijk vonnis ter dood veroordeeld en terechtgesteld binnen of buiten de grenzen van bezet België. Het totale aantal terechtgestelden blijft een schatting: een volledige telling of namenlijst van de slachtoffers bestaat niet.

Hoewel de 'terechtgestelden' slechts een fractie vormen van het totaal aantal Belgische oorlogsslachtoffers, is er iets dat die groep onderscheidt. Officiële ter dood veroordeelden kregen de toelating om een afscheidsbrief te schrijven aan hun geliefden. Die brieven vormen een emotioneel gedenkteken aan de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog, en een waardevolle historische bron.

Daarom zijn wij op zoek naar de Laatste woorden van de 1500 Belgische terechtgestelden.

Momenteel zijn nog niet alle terechtgestelden bekend. Bovendien maakte lang niet iedereen van de optie gebruik om een brief na te laten. En niet alle brieven werden meteen bezorgd aan de nabestaanden. Kortom, het is soms zoeken naar een speld in een hooiberg.

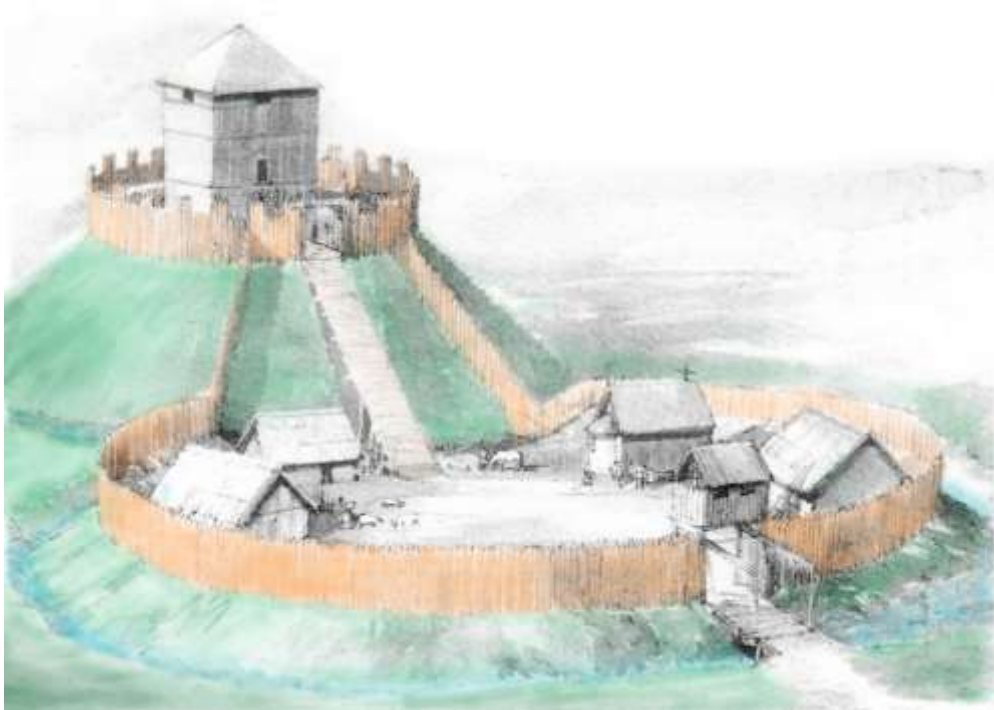
We hebben dus jouw hulp nodig.

Enkele zinnen, lange pagina's of zelfs meerdere brieven van dezelfde hand: de vorm en stijl van afscheidsbrieven varieerde sterk. Sommige werden snel na de oorlog gedupliceerd, (deels) gepubliceerd en op die manier bewaard in archieven. Maar van veel brieven is elk spoor bijster. In privé-archieven van nabestaanden moeten dus nog brieven te vinden zijn.

Denk je een afscheidsbrief op het spoor te zijn? Laat het ons weten via www.laatstewoorden.be registreer je brief, en kom meer te weten over ons erfgoedproject.

Ben je zelf nabestaande? Uiteraard vragen we niet dit laatste aandenken aan een dierbare af te staan. Samen kunnen we wel instaan voor een digitale kopie. Je beslist zelf hoe de brief mag worden gebruikt.

Op 27 april 2025 geeft Maarten Berkers in Scharpoord de lezing:
Machtige heuvels. Mottekastelen in het graafschap Vlaanderen

Bezoek ook de expo *Bult in zicht* in de kerk van Lissewege tot 11/5.

